

s. 7-17, 161, 181-182; Ahmet Talat Onay, *Türk Halk Şiirlerinin Şekli ve Neu'ti* (haz. Cemal Kur-naz), Ankara 1996, s. 95-114, 218-219; M. Ha-lit Bayrı, "İstanbul'da Mektebe Başlama", *Halk Bilgisi Haberleri*, XI, İstanbul 1942, s. 49-54; Halil Can, "Dini Türk Musikisi Lügati", *MM*, sy. 200 (1964), s. 121; sy. 222 (1966), s. 198; sy. 224 (1967), s. 8; sy. 225 (1967), s. 18; Cemâled-din Server Revnakoğlu, "Yûnus'un Bestelenmiş İlahîleri Nerede ve Nasıl Okunurdu?", *TY* (Yu-nus Emre özel sayısı), V/319 (1966), s. 128-139; a.mlf., "Minare Musikimizde Temcidler", *Tarih Konuşuyor*, VII/36, İstanbul 1967, s. 2996-3000; Abdurrahman Güzel, "Tekke Şiiri", *TDI*, LVII (1989), s. 284-290; Ömer Faruk Akün, "Şey-yâd", *İA*, XI, 493-497; P. N. Boratav, "İlahî", *EP* (İng.), III, 1094; Mustafa Uzun, "Osmanlı'nın Gür Nefesi: Türk Dinî-Tasavvufî Edebiyatın-da İlahî", *Osmanlı*, Ankara 1999, IX, 591-597; a.mlf., "İlahî", *TDEA*, IV, 357-358; Öztuna, *BTMA*, I, 232; II, 45-46, 264, 392-393.

MUSTAFA UZUN

İLÂHÎ KOMEDYA

Dante'nin
(ö. 1321)

âhiret yolculuğunu anlatan
manzum eseri.

İlâhî Komedyâ'nın (*La Divina Com-media*) orijinal adı *Commedia* olup *Divina* sıfatı ilk defa, konusu itibarıyla ve uyandırdığı hayranlık dolayısıyla 1555 Venedik baskısında kullanılmıştır. *Com-media* ise aslında özel isim değil o dö-nemde sonu iyi biten (sevinçli) edebî ça-lışmaların genel adıdır (tragedia "acıklı" karşıtı). Dante mektuplarında eserinden "kutsal şiir" diye bahseder.

İtalyanlar'ın en büyük şairleri ve dille-rinin yaratıcısı saydıkları Dante Alighie-ri'nin, yazımına muhtemelen 1307 yılın-da başlayıp 1321'de ölümünden kısa bir süre önce tamamladığı *İlâhî Komedyâ* İtalyan edebiyatının ana kaynakların-dan, Batı edebiyatının da önemli eserle-rinden biridir ve Hristiyanlığın en büyük şiiri kabul edilmektedir. Önceleri -genel-likle minyatürlü- yazma nüshalarının el-den ele dolaştığı eser matbaanın icadıyla en çok basılan metinler arasına girmiş ve çeşitli dillere çevrilerek asırlar boyu Av-rupa'nın Kitâb-ı Mukaddes'ten sonra en fazla okunan kitapları arasında yer al-mıştır.

Eserin en büyük özelliklerinden biri, İtalyanca öğretiminde her zaman bir ders kitabı niteliğiyle okutulmasını sağlayan dilidir. Dante, bilinen on eserinden beşi-ni Ortaçağ'ın yazı dili olan Latince ile, *İlâ-hî Komedyâ* dahil diğer beşini ise İtal-yan edebiyat tarihinde ilk defa, halkın

konuşma diline yakın olan İtalyanca'nın Floransa lehçesiyle yazmıştır. Şair, filozof ve ahlâk kuramcılığının yanında dil araş-tırmacılığıyla da tanınan ve bu konuda müstakil bir eseri bulunan (*De vulgari eloquentia* [halk dili üzerine]) Dante, Floransa lehçesini diğer lehçelerden ve Toskana bölgesinin halk şairlerinden der-lediği kelimelerle zenginleştirip ilk gram-mer kurallarını belirleyerek modern İtal-yanca'nın kaynağı sayılan Toskana lehçe-sini olgunlaştırmış, bundan dolayı kendi-sine daima İtalyanca'nın yaratıcısı ve do-layısıyla İtalyanlar'ın kültür ve ilim ata-sı gözüyle bakılmıştır. Dante, özellikle bu eseri sebebiyle başlı başına bir bilim dalı konusu haline getirilmiş (Dantoloji), hakkında çeşitli üniversitelerde kürsüler ve birçok ülkede araştırma kurumları açılmıştır.

Kitabı teşkil eden uzun manzume, otuz üçer şarkıdan (canto) meydana gelmiş onar bölümlü üç ilâhiden (cantica) ibaret-tir ve bir girişle birlikte şarkıların sayısı 100'e tamamlanmıştır. Her şarkı 130-140, şiirin tamamı ise 14.233 mısradır (Giriş ve Cehennem 4720, A'râf 4755, Cennet 4758); on bir heceli olan mısralar kendi aralarında üçlü kafiyeli "üçlükler" halinde gruplandırılmıştır. Şairin üç sayısına özel bir değer vermesinin sebebi teslîs inan-cına olan bağlılığıdır.

Eserin konusu Dante'nin, Papa VIII. Bo-nifazio tarafından günahların bağışlanma yılı ilân edilen 1300 yılının paskalya haf-tası boyunca bedenlen yaptığını söylediği âhiret yolculuğudur. Şair, otuz beş yaşın-da iken 7 Nisan Perşembe'yi 8 Nisan Cu-ma'ya bağlayan kutsal gece sabaha kar-şı kendini, uyku sersemi olduğu için nasıl gittiğini bilemediği Kudûs yakınlarındaki karanlık bir ormanda bulur ve buradan Latin şairi ve Ortaçağ'da aklın sembolü sayılan Vergilius'un mihmendarlığı-n

da cehenneme iner; orayı gördükten son-ra yine Vergilius'la birlikte a'râfa geçip bir ara kendilerine katılan şair Statius'un refakatiyle burayı da gezer; ardından cen-nete ulaşarak genç yaşta ölen sevdiği kız Beatrice tarafından karşılanır ve cenneti meydana getiren dokuz kat gökte dolaş-tırılır; en sonunda da Hz. Meryem'in ara-cılığıyla arş-ı a'lâda Allah'ın cemâlini mü-şahede etmek mazhariyetine nâil olur.

Cehennem, dünyanın merkezine doğ-ru inen ve bir huni gibi gittikçe daralan dokuz kat gökten oluşmakta, her katta suçlulara aşağı doğru gittikçe ağırlaşan işkenceler yapılmaktadır. Başlıca suçlu-ların işledikleri suçun ağırlık derecesine göre sıralanması şöyledir: Korkaklar, şeh-vet düşkünüleri, oburlar, cimriler, müsrif-ler, sapık tarikat mensupları, zalimler-katiller, intihar edenler, Allah'a karşı ge-lenler, homoseksüeller, tefeciler, kadın satıcıları-arabulucular, dalkavuklar, para canlıları, rüşvet yiyenler, kâhinler-falcılar, hırsızlar, ikiyüzlüler, nifak çıkaranlar, bö-lücüler, simyacılar, kılık ve sima değişt-i-rip insanları aldatanlar, kalpazanlar ve sırasıyla hısım-akrabalarına, vatanları-na, misafirlerine, velinimetlerine ve kut-sal imana ihanet edenler.

A'râf, okyanuslar ortasındaki bir ada üzerinde yer alan dünyanın en yüksek dağ-ıdır. Koni şeklinde ve yedi kat olan dağın son katı yeryüzü cennetidir ve buradan on katlı gökyüzü cennetine geçilir. A'râfta affedilmeye hak kazanmış, fakat Allah'ın sevgili kulları arasına girebilmek için ge-çici bir süre çile çekmeleri gereken gûna-hı az kişiler bulunmaktadır. A'râfta suç-ların ve karşılığı cezaların ağırlığı cehen-nemdekilerin aksine yukarı çıkıldıkça azal-maktadır. Buradaki insanlar sırasıyla afo-roz edilenler, son nefeste tövbe edenler, savaşta veya cinayetle öldürülenler, kibir-liler, hasetçiler, öfkelerini tutamayanlar,

İlahî
Komedyâ'nın
Venedik
1491 tarihli
ağac baskı
nüshasından
tasvirli
iki sayfa

tembeller, cimriler, müsrifler, oburlar ve şehvet düşkünüleridir.

Cennet, Ortaçağ astronomisinin gök telakkisine paralel olarak yedi gezegen (Ay, Merkür, Venüs, Güneş, Mars, Jüpiter, Satürn) ve sabit yıldızlar gökleriyle hareket ettirici (diğerlerini döndüren) gök ve arş-ı a'lâdan oluşmaktadır. Arş-ı a'lâ saf nurdan ibaret, maddeden arınmış, mutlak sükûn diyarı olan rabbın katıdır. Cennetin güzellikleri ve içinde bulunanların mertebeleri yükseldikçe artar. En alt katakiler dış etkiler sebebiyle kulluk sözünde duramamış, kendi istekleri dışında günah işlemiş kişilerdir; onları sırasıyla iyilik severler, âşıklar, âlimler, şehidler, âdil hükümdarlar, ilâhî aşka dalmış olanlar, azizler, melekler, Allah ve insanlarla melekler arasından seçtiği maiyet erkânı takip eder.

Dante, eserin özellikle cehennem bölümünde geniş tarih bilgisini ve genel kültürünü ortaya koymakta, gezisi sırasında rastladığı kişiler münasebetiyle açıklamalar yaparken bir ansiklopedi gibi çağının felsefe, astronomi, geometri, edebiyat, tıp, coğrafya vb. ilim dallarını da yansıtmaktadır. Onun suçluları cezalandırma sahnelerini okuyucuyu dehşete düşürecek derecede büyük bir gerçekçilikle tasvir ettiği görülür. Ancak suçların tasnifinde bazı günahları daha büyük günahların önüne koymuştur; meselâ günahın her türlüşünü işleyen, binlerce kişinin kanına girmiş zalim hükümdarları yedinci katta, dalkavukları ve ikiyüzlüleri sekizinci katta göstermiştir. Bunun sebebi şahsen sevmediği, özellikle çağdaşı bazı kişiler hakkında hissi davranması ve onları ağır cezalara çarptırabilmek için bilinen suçlarını daha alt tabakalara koymasındır denilebilir.

Eserlerinin hiçbirinde Dante müslümanlar hakkında hakaret teşkil edecek ifadeler kullanmadığı halde *İlâhî Komedyâ*'da Hz. Muhammed ile Hz. Ali'yi cehennemde göstermesi dikkat çeken bir husustur. Eserde üç müslüman daha (Selâhaddîn-i Eyyûbî, İbn Sînâ, İbn Rüşd) yer alıyorsa da bunlar a'râfin eşiğinde ve azap çekmeyenlerin arasındadır. Bu durum, Haçlı seferlerinin bütün şiddetiyle devam ettiği o devirdeki katı İslâm düşmanlığının etkisini düşündürdüğü gibi, onları cehennemin en dibinde değil bölücülük yapanların bulunduğu sekizinci katta göstermesi de Hz. Peygamber'in yeni bir din kurarak bölücülük yaptığı şeklinde hıristiyan dünyadaki yaygın kanaatle ilgili olmalıdır.

Dante'nin ilk eserlerinden itibaren bazı İslâm âlim ve filozoflarından etkiler taşıdığı ve onların birtakım fikirlerini tekrarladığı ileri sürülmüştür (örnekler için bk. TA, XII, 289). *İlâhî Komedyâ* ise birçok ana motifi ve ayrıntısı ile İslâmî temellere oturmaktadır. Bu hususa ilk defa Gabriel-Joseph Edgard Blochet dikkat çekmiş (*Sources musulmans de la Divine Comédie*, Paris 1901), fakat ilgi uyandıramamıştır. Daha sonra Miguel Asin Palacios, aynı konuyu daha kesin bilgiler ve çarpıcı örneklerle işlediği *La Escatologia musulmana en la Divina Comedia* adlı eserinde (Madrid 1919), Dante'nin Ebû'l-Alâ el-Maarrî'nin *Risâletü'l-ğufrân*'ı ile Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*'sinden faydalandığını, Ebû'l-Leys es-Semerkindî, Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî ve Ebû Zeyd es-Seâlibî'nin eserlerinden de faydalanmış olabileceğini ileri sürmüştür. Asin Palacios'un görüşlerini özellikle şu dört nokta üzerinde yoğunlaştırdığı görülmektedir: 1. Kitabın konusu tamamen İslâm'daki isrâ ve mi'rac olaylarından alınmıştır. 2. Âhiretle ilgili mekân, suç ve ceza kavramları İslâm eskatolojisine (âhiret ilmi) göre işlenmiştir. 3. Eseri tesir eden hristiyanî kavramların da temeli İslâm düşüncesidir. 4. Dante ve çağdaşları İslâm dünyasından haberdardır; çünkü o dönemde özellikle İspanya'da hâkim olan İslâm kültür ve medeniyeti, özellikle Güney Avrupa'nın çeşitli yerlerinde etkisini göstermektedir. Asin-Palacios'un, Dante'nin cehennem, a'râf ve cenneti müslüman yazarların benzetmelerine ve İslâm telakkilerine göre tanımladığı tesbiti dikkat çekicidir. Meselâ cehennemi gittikçe daralan katlar halinde tanımlaması Kuzey Afrika müslümanlarının, ilk hristiyanların vahşi hayvanlara parçalatıldığı Romalılar'a ait koliseum harabelerini işkençe ve azap yerleri olarak kabul edip cehennemle özdeşleştirmelerine uygundur. A'râf için kullandığı "purgatorio" adının sözlük anlamı "günahlardan temizleme yeri" olduğu halde yaptığı benzetme Arapça a'râf kelimesinin sözlük anlamına (yüksek yer, dağ) göredir. Ayrıca cehenneme daima sola doğru dönerek inilmesi, a'râfa ise da sağa doğru dönerek çıkılması da İslâmiyet'teki kerih yerlere sol ayakla, temiz yerlere sağ ayakla girilmesi sünnetine uygundur. Cennet için yapılan tanımlamalar da başta "10. katın mutlak nurdan ibaret Tanrı katı" şeklinde tanımlanması olmak üzere tamamen İslâm astronomi-kelâm geleneğiyle örtüşmek-

tedir. Asin Palacios'un tezi Avrupa'da geniş yankı uyandırdı ve İslâm kültürü üzerine bilgileri bulunmayan Dantologlar tarafından reddedilmesine mukabil İslâm dünyasına saygı duyan şarkiyatçılar tarafından ilgiyle karşılandı. Özellikle Carlo Alfonso Nallino, Enrico Cerulli, Giorgio Levi Della Vida, Umberto Rizzitano ve Giuseppe Gabrieli gibi İtalyan şarkiyatçıları kaleme aldıkları müstakil kitap ve çeşitli makalelerle onu desteklediler ve Dante-İslâm ilişkisini daha geniş boyutlarda incelediler.

Dünya kütüphanelerinde 600'den fazla yazma nüshası bulunan *İlâhî Komedyâ*'nın asıl metni kayıp olup ilk defa 1472'de gerçekleştirilen, özellikle İtalya'da ortaöğretimde örnek edebiyat kitabı olması ve hemen hemen bütün dünya dillerine çevrilmiş bulunması sebebiyle devamlı surette tekrarlanan baskıları pek çoktur. Aynı şekilde ilki 1373'te Floransa'da kurulan ve İtalya, Almanya, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri gibi birçok ülkede faaliyet gösteren Dante kürsü ve araştırma kurumlarıyla pek çok bilim adamının eser üzerine yayımladıkları çalışmaları sayabilmek de mümkün değildir (kitap hakkında 1978 yılına kadar derlenmiş başlıca bilgiler için bk. *Enciclopedia Dantesca*, I-VI, Roma 1970-1978). *İlâhî Komedyâ*, Hz. Peygamber ile Hz. Ali'yi cehennemde göstermesi sebebiyle en az ilgiyi İslâm âleminde görmüş ve zaman zaman yasaklanmıştır. Eser Rıfki Ragıp (Ögel) (1932, Cehennem kısmı), Hamdi Varoğlu (1938, 1995), Feridun Timur (1954-1956, 1964, 1969, 1984, 1989, 1993, 1996) ve Rekin Teksoy (1998) tarafından Türkçeye, Abbûd b. Ebû Râşid (1930-1933) ve Hasan Osman (1959, 1964, 1969) tarafından Arapça'ya, Şücâüddin Şifâ tarafından Farsça'ya çevrilmiş (1335 hş./1957), ayrıca hakkında çeşitli araştırmalar yapılmıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Dante, *İlâhî Komedyâ: Cehennem, Araf, Cennet* (trc. Feridun Timur), Ankara 1955, tercüme edenin önsözü, s. 7-80; a.e. (trc. Rekin Teksoy), İstanbul 1998, tercüme edenin önsözü, s. 9-31; M. Asin Palacios, *La Escatologia musulmana en la Divina Comedia*, Madrid 1919; Mehmed Emin [Yurdakul], *Dante'ye*, Ankara 1928; Hamdi Varoğlu, *Dante Alighieri: Hayatı, Eserleri ve İlâhî Komedi*, İstanbul 1938; E. Cerulli, *Il Libro della Scala e la questione delle fonti arabo-spagnole della Divina Commedia*, Vaticano 1949; a.mlf., "Dante e l'Islam", *al-Andalus*, XXI/2, Madrid 1956, s. 229-253; İ. Hikmet Ertaylan, *Dante Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1964; Enzo Esposito, *Bibliografia analitica degli scritti su Dante 1950-1970*, Firenze

1990, I-IV; Aldo Gallotta, "Dante nell'area Turcofona", *Dalla Bibliografia alla Storiografia. La critica dantesca nel mondo dal 1965 al 1990*, Ravenna 1993, s. 203-210; Giovanni M. d'Erme, "Dante in Persia", a.e., s. 211-216; Philip F. Kennedy, "The Muslim Sources of Dante", *The Arab Influence in Medieval Europe* (ed. D. A. Agius - R. Hitchcock), Reading 1994, s. 63-82; M. Reeves, *Muhammad in Europe*, Reading 2000, s. 93-97; Hilmi Ziya Ülken, "Dante ve Mîrac, Divina Comedia'nın İslam Kaynakları", *İstanbul*, sy. 58, İstanbul 1946, s. 4-7; Rasha al-Sabah, "Islamic Eschatology in the Divina Commedia", *Havliyyâtü Külliyyeti'l-âdâb*, V, Küveyt 1984, s. 5-37; Shawkat M. Toorawa, "Muhammad, Muslims and Islamophiles in Dante's Commedia", *MW*, LXXXII/1-2 (1992), s. 133-143; Oğuz Karakartal, "Büyük İtalyan Şairi Dante'nin Türkiye'de Tanınması", *TT*, XXVI/155 (1996), s. 290-295; "Dante Alighieri", *TA*, XII, 287-291; E. G. Gardner, "Dante", *ERE*, IV, 394-398; P. S. Hawkins, "Dante Alighieri", *ER*, IV, 238-240.

MAHMUT H. ŞAKİROĞLU

İLÂHÎCİ

(bk. İLÂHÎ).

İLÂHÎNÂME

(الهی نامه)

Ferîdüddin Attâr'ın
(ö. 618/1221)

tasavvufî mesnevisi.

Yirmi bir bölümde (makale) 6500 beyit ihtiva eden eser, bir çerçeve hikâye ile birçok küçük hikâyeden meydana gelir. Çerçeve hikâyesinin konusu şöyledir: Bir hükümdarın altı oğlu vardır; bunlar dönemin bilgi, hüner ve edebinde eşsizdirler. Hükümdar, oğullarına dünyada en çok arzu duyup elde etmek istedikleri şeyleri sorar. Onlar da sırasıyla peri padişahının kızını, büyücülüğü, Cem'in kadehini, âb-ı hayâtı, Hz. Süleyman'ın yüzüğünü ve kimya bilgisini elde etmek istediklerini belirtirler. Hükümdar, oğullarının arzularını öğrendikten sonra peri padişahının kızını isteyene şehvetin kötülüğünü, şehvete kapılan kimsenin bütün varlığını harcadığını; büyücülük ilmini öğrenmek isteyen oğluna büyücülüğün kötülüğünü ve asılsızlığını; Cem'in kadehini arzu edip dünyanın sırlarını bilmek isteyen, o kadar bilgisine rağmen Cem'in kendisini ölüm kuyusuna düşmekten alıkoyamadığını ve gerçek kadehin akıl kadehi olduğunu; âb-ı hayâtı arzu edene bilgi ve görgü ile canını aydınlatmasını; Hz. Süleyman'ın yüzüğünü isteyen oğluna dünya saltanatının geçici olduğunu, âhiret mut-

luluğunu kazanmaya çalışmasını; kimya bilgisini isteyene de hırsından dolayı bunu istediğini, gözünü bir avuç toprağın doyuracağını anlatır.

Çerçeve hikâyede söz konusu edilen her istek insanın kapıldığı ihtiraslardan birini temsil eder. Bu şekilde hükümdar, oğullarına isteklerinin anlamsızlığını belirtip boş ve asılsız arzulardan vazgeçmelerini söyler. Attâr, eserde çerçeve hikâyesinin arasına serpiştirdiği küçük hikâyelerden ahlâkî, tasavvufî sonuçlar çıkarır ve kitabın son kısmında, "Şiirim, baştan başa noksan sıfatlardan münezzehtir Tanrı tevhididir; cennette okunursa buna şaşılır mı? İlahî hazinenin kapısını açtım; bu kitaba *İlâhînâme* adını verdim" der. Hikâyelerin hemen hepsi hikâye tekniği bakımından kusursuzdur.

İlâhînâme'de enbiya ve evliya hakkında 1000 kitap okuduğunu ve otuz dokuz yıl kadar tasavvufî şiir ve hikâyeleri toplamakla meşgul olduğunu söyleyen Attâr hikâyelerini halk Farsçası ile kaleme almıştır. *Manîku't-tayr* gibi *İlâhînâme* de Mevlânâ'nın *Meşnevî*'sini besleyen önemli kaynaklardan biridir. Nitekim Mevlânâ, Hüsameddin Çelebi'nin kendisinden Attâr ve Senâ'nın eserlerine benzer bir eser yazmasını istemesi üzerine

Meşnevî'yi ona yazdırmaya başlamıştır.

İlâhînâme, Şemseddin Sivâsî (ö. 1006/1597) tarafından *İbretnümâ* adıyla manzum olarak Türkçe'ye çevrilmiş (Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 3315) ve Sultan III. Murad'a takdim edilmiştir. Seyyid Mîr Kemâlî-yi Hânsârî (Tahran 1316 hş./1937), Hellmut Ritter (İstanbul -Leipzig 1940) ve Fuâd Rûhânî (Tahran 1339 hş./1960) tarafından neşredilen eseri Fuâd Rûhânî Fransızca'ya (*Le livre divin*, Paris 1960), John A. Boyle İngilizce'ye (*The İlâhî-nâme or Book of God*, Manchester 1976) çevirmiştir. Eser, ayrıca Abdülbaki Gölpınarlı tarafından nesir olarak Türkçe'ye tercüme edilmiştir (İstanbul 1967).

BİBLİYOGRAFYA :

Attâr, *İlâhînâme* (trc. Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul 1967, tercüme edenin önsözü, s. I-XIII; Bediüzzaman Fîrûzanfer, *Şerh-i Ahvâl ü Nakd-i Tahlîl-i Âşâr-ı Şeyh Ferîdüddin 'Attâr-ı Nişâbü-rî*, Tahran 1961, bk. İndeks; H. Ritter, *Das Meer der Seele: Mensch, Welt und Gott in den Geschichten des Farîduddîn Attâr*, Leiden 1955, s. 156; a.mlf., "Attâr", *İA*, II, 9-10; a.mlf., "Aṭ-ṭār", *El²* (İng.), I, 753; *FME*, I, 82; B. Reinert, "Attâr", *Elr*, III, 25; Storey, *Persian Literature*, V/2, s. 291-294.

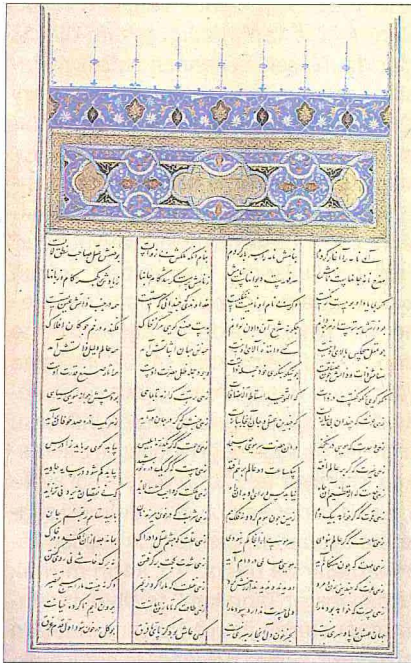

H. AHMET SEVGİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ

Din görevlisi,
öğretmen ve ilâhiyat alanında
araştırmacı yetiştiren,
üniversiteye bağlı
yüksek öğretim kurumu.

İlâhînâme'nin ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 234/5)

İlâhiyat Fakültesi'nin kuruluşunu, 1 Eylül 1900 tarihinde İstanbul'da açılan Dârülfünûn-ı Şâhâne'deki Ulûm-i Âliye-i Dîniyye Şubesi ile başlatmak mümkündür. Dört yıl süreli bu şubede tefsir, hadis ve usulü, fıkah ve usulü, kelâm ve târîh-i dîn-i İslâm dersleri okutulmuştur. 1908 Meşrutiyeti'nden sonra büyük ölçüde değişikliğe uğrayan Dârülfünûn-ı Şâhâne'nin adı önce Dârülfünûn-ı Osmânî'ye, 1913 yılından itibaren İstanbul Dârülfünunu'na dönüştürülmüş, Ulûm-i Âliye-i Dîniyye Şubesi'nin adı da Ulûm-i Şer'iyye olarak değiştirilmiştir. Programına ahlâk ve tasavvuf, siyer, dinler tarihi, Arap edebiyatı ve felsefe gibi bazı dersler de ilâve edilmiştir (Aynî, s. 36-37; *Türkiye Maarif Tarihi*, III, 1225). 18 Eylül 1914'te medreselerin ıslahı sırasında Selimiye Camii avlusundaki I. Abdülhamid Medresesi'nde Medresetü'l-mütehasssîn açılmış ve Dârülfünun bünyesindeki Ulûm-i Şer'iyye Şubesi kapatılmıştır. Şeyhülislâmlığa bağlanan Medre-